

Hilkka Siljander-Rasi
Tiina Kortelainen
Kirsi Partanen
MTT Kotieläintuotannon tutkimus

REILU SIKA – SIANLIHANTUOTANNON EETTISET PERIAATTEET TUOTTAJIEN JA KULUTTAJIEN ARVIOIMINA

Tiivistelmä eettisen arvioinnin työpajojen tuloksista

Tavoite ja tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää kuluttajien ja sianlihan tuottajien käsityksiä suomalaisen sianlihan tuotantoketjun eettisistä periaatteista, niiden sisällöstä ja ongelmista, jotka liittyvät periaatteiden soveltamiseen tuotantoketjun toimijoihin. Hankkeessa järjestettiin kaksi eettisen arvioinnin työpajaa, joihin osallistui 9 kuluttajaa Tampereen seudulta ja 10 sikayrittäjää Suomen Sikayrittäjät ry:stä. Työpajoissa oli neljä pienryhmäkeskustelua. Niissä sovellettiin eettisen matriisin tutkimusmenetelmää, jossa keskustelijat pyrkivät asettumaan eri toimijoiden asemaan. Kuluttajat ja tuottajat arvioivat yhdessä, mitä hyvinvointi, itsemäärääminen ja reiluus tarkoittavat sialle, sikayrittäjälle, lihateollisuudelle, kaupalle ja kuluttajalle. Työpajoissa muotoiltiin myös kuluttajien ja tuottajien yhteinen viesti päättäjille.

Sikaketjun toimijoiden eettiset periaatteet

Sikaa koskevista eettisistä periaatteista keskustelijat olivat varsin yksimielisiä. Sopiva ravinto, vesi, hyvät olosuhteet ja terveydenhuolto nähtiin sian hyvinvointina. Sian itsemääräämiseen luettiin lajitovereiden läsnäolo, arvojärjestyksen selvittäminen, suojautuminen, virikkeiden tonkiminen sekä vapaus syömiseen, liikkumiseen ja siisteyteen. Myös vapaudesta lisääntymiseen keskusteltiin. Reiluus sian kannalta nähtiin hyvänä ja arvostavana kohteluna ja tarpeiden huomioimisena. Todettiin, että ihmisen ei tulisi aiheuttaa sialle kärsimystä ja sian elämän tulisi loppua kivuttomasti. Keskustelijat käyttivät elämänlaatua kuvaavia käsitteitä ”hyvä elämä” tai ”onnellinen elämä” ainoastaan siasta puhuttaessa.

Sekä sikayrittäjän että muiden ketjun yritysten hyvinvoinnin edellytyksenä nähtiin kannattavuus ja toimeentulon saaminen yrityksestä. Tuottajan hyvinvointiin liitettiin kohtuullinen työaika ja työmäärä, hyvät työolot, loman saanti ja yksityiselämä harrastuksineen. Esille tulivat myös ammattitaidon ylläpito sekä avun ja tuen saanti ongelmatilanteissa. Hyvinvointia lisäävät myös ylpeys omasta työstä ja sen saama arvostus. Uskoa sikatilan tulevaisuuteen vie huoli taloudesta, ketjun toiminnan häiriöt sekä lainsäädännön ja tarkastusten asettamat paineet. Ketjun muiden yritysten ja kaupan hyvinvointina pidettiin säännöllistä kotimaisen lihan saantia, hyviä tuotemerkkejä ja markkinointia. Hyvän yrityskuvan, rehellisyyden ja tiedon myytävästä lihasta katsottiin lisäävän liha-alan yritysten ja kaupan hyvinvointia. Hyvinvoinnin edellytysten toivottiin koskevan myös pieniä liha-alan yrityksiä.

Sikayrittäjän itsemääräämiseen liitettiin määrääminen tilan tuotantosuunnasta ja -määrästä sekä vaikuttaminen tuotannon tehokkuuteen ja laatuun. Töiden ja aikataulujen suunnittelussa on myös määräysvaltaa. Todettiin, että toiminnan tehostaminen tekee mahdolliseksi mm. lisätyövoiman palkkaamisen, mutta voi myös viedä ”investointien oravanpyörään”, jossa pankki ja teurastamo ohjaavat enenevästi yrityksen toimintaa. Sikayrittäjät kokivat itsemääräämisensä vähentyneen ja toivoivat, että sitä olisi nykyistä enemmän. Lisää itsemääräämistä toivottiin mm. tuotanto- ja rehusopimukseen. Osa tuottajista toivoi, että lihaa voisi myydä suoraan tilalta, mutta tiukat säädökset ja kalliit investoinnit koettiin toiminnan esteinä. Itsemääräämisen laajenuksena nähtiin aktiivinen kanssakäyminen kuluttajien kanssa, esimerkiksi tilan Internet-sivujen, kuluttajien ja tuottajien tapaamisten ja kummitilojen muodossa. Kuluttajat tiesivät rakennusmääräysten ja EU:n säädösten rajaavan sikayrittäjän itsemääräämistä, mutta monet sitä säätelevät asiat (mm. ympäristölupa- ja muut säädökset, raportointivelvoitteet, pääoman rajallisuus) olivat vähemmän tunnettuja. Liha-alan yritysten itsemääräämisenä nähtiin vapaus erikoistumiseen ja tuotekehitykseen sekä tuotteiden hinnoitteluun. Kaupan itsemääräämiseen liitettiin myös vapaus valita ostamansa ja myymänsä tuotteet. Todettiin, että sikaketjun toimijoiden itsemääräämistä rajaavat monet säädökset ja taloudelliset tekijät.

Tuottajien ja sikaketjun muiden toimijoiden reiluutena pohdittiin erityisesti tulonjaon reiluutta eri osapuolten välillä. Nykyistä reilumman tulonjaon myös sikayrittäjälle nähtiin olevan mahdollista, jos osapuolet pystyisivät kohtuuteen omissa tavoitteissaan. Yritysten toivottiin pohtivan tulonjaon reiluutta eettisissä linjauksissaan. Ketjun tulonmuodostuksesta ja yritysten kannattavuuden eroista toivottiin enemmän vertailevaa tietoa, jotta myös kuluttajat voisivat ymmärtää sitä ja arvioida tuotannon reiluutta. Reiluutena sikayrittäjää kohtaan nähtiin hänen toimintamahdollisuuksiensa ja resurssiensa huomiointi, kun asetetaan uusia velvoitteita. Reiluutena nähtiin myös samoilla markkinoilla (EU) toimivien tuottajien ja yritysten tasavertainen kohtelu. Jos suomalaisen sikaketjun säädökset ovat muita tiukemmat, sen toivottiin myös näkyvän kaupassa ja julkisissa hankinnoissa. Ketjun häiriötön toiminta tilalta eteenpäin sopimusten mukaisesti liitettiin myös reiluuteen. Liha-alan yritysten ja kaupan välisessä toiminnassa pidettiin tärkeänä kilpailun ja hankintamenettelyjen (mm. private label -tuotteet) toteuttamista hyvän kilpailun periaatteiden mukaisesti. Suurilla liha- ja kauppayrityksillä katsottiin olevan paremmat mahdollisuudet saada itselleen reilua kohtelua kuin pienillä. Kaikenkokoisten yritysten tasavertaista kohtelua markkinoilla pidettiin tärkeänä.

Kuluttajan hyvinvointina sianlihan tuotantoketjussa nähtiin lihan hyvä laatu. Sianlihan toivottiin olevan tuoretta, maukasta, puhdasta ilman lääkejäämiä ja turvallista. Kotimaisen sianlihan ja lähellä tuotetun lihan saatavuuden katsottiin lisäävän kuluttajan hyvinvointia. Sitä lisää myös tieto sikojen hyvinvoinnista. Tuotteesta kertovat pakkausmerkinnät ja tieto sianlihan alkuperästä liitettiin sekä kuluttajan hyvinvointiin (luottamus ruokaan), itsemääräämiseen (tiedon saanti ja jäljitettävyyden, luottamus) että reiluuteen (ei johdeta kuluttajaa harhaan). Kuluttajan itsemääräämisessä korostui valinnanvapaus, jota edistää monipuolinen tarjonta. Valikoimaa toivottiin mm. sianlihan pakkauskokojen, ruhon osien sekä luomu- ja lähellä tuotetun sianlihan tarjontaan. Tärkeänä pidettiin mahdollisuutta valita sekä edullisia että erikoistuotteita. Kuluttajan katsottiin voivan myös vaikuttaa sikaketjun toimintaan valinnoillaan. Valinnanvapautta liitettiin myös päätös siitä, syökö sianlihaa vai ei. Itsemääräämisen ja reiluuden ei katsottu toteutuvan, jos kuluttajat eivät saa tietoa ostamansa sianlihan alkuperästä ja tuoteselosteet ovat harhauttavia ja antavat väärän mielikuvan esimerkiksi sianlihan kotimaisuudesta ja tuotteissa käytetyistä raaka-aineista. Hyvinvointina ja reiluutena kuluttajalle pidettiin sianlihan kohtuullista hintaa ja tarjouksia. Toisaalta halpa sianliha herätti myös kriittisyyttä sikaketjun tulonjaon reiluudesta ja sikojen hyvinvoinnin toteutumisesta.

Sikaketjun hyvinvointi ja eettiset ongelmat sianlihantuotannossa

Kaikkien sikaketjun toimijoiden hyvinvoinnin, siasta kuluttajaan, välillä nähtiin kiinteä yhteys. Erityisen riippuvina toisistaan nähtiin sian ja sikayrittäjän hyvinvointi. Toisaalta nähtiin, että kuluttajien odotukset ja ihanteet sikojen hyvinvoinnista ja itsemääräämisestä voivat olla myös ristiriidassa tuottajan ja yritysten hyvinvoinnin, kuten tuotannon kannattavuuden kanssa. Sikojen hyvinvoinnista koituvien kustannusten jakoon toivottiin muutoksia niin, että ne jakautuisivat ketjun eri osapuolten, myös kuluttajien kesken. Kuluttajan hyvinvoinnin ja itsemääräämisen (tieto ruoasta) nähtiin lisäävän myös yritysten hyvinvointia. Myös ympäristön hyvinvointi ja säilyminen nähtiin osana sikaketjun eettistä toimintaa.

Esille nousivat myös tuotannon tehokkuuspyrkimysten vaikutukset sikoihin ja sikayrittäjiin. Pohdittiin mm. sikojen jalostuksen tavoitteiden ääri rajoja esimerkiksi hedelmällisyyden suhteen ja sen vaikutusta tuottajan työmäärään. Toisaalta nähtiin, että hyvin tuottavat eläimet lisäävät tuottajan hyvinvointia. Nykymuotoisen karjuporsaiden kastroinnin nähtiin huonontavan sikojen hyvinvointia ja olevan eettisesti kyseenalainen tehtävä myös tuottajalle.

Reilu sika -työpajojen viestit päättäjille ja alan toimijoille

1. Haluamme puolueetonta ja monipuolista tietoa suomalaisesta sianlihantuotannosta. Toivomme myös suoraa vuoropuhelua ja tapaamisia kuluttajien ja sianlihan tuottajien välillä.
2. Haluamme, että suomalainen sianlihan tuotantoketju on läpinäkyvä ja rehellinen tilalta kauppaan saakka. Puutteelliset alkuperämerkinnät ja harhauttavat tuoteselosteet eivät kuulu reiluun tuotantoon.
3. Haluamme, että suomalaista sianlihaa on saatavissa monipuolisesti ja kuluttajien erilaiset tarpeet huomioiden, kuitenkin niin, että ketjun kaikki osapuolet saavat työstään kohtuullisen korvauksen.